

Hangi Milletlerden Sahâbî Vardır?

Mehmet EFENDİOĞLU*

“What Ethnic and National
Backgrounds Were Represented
Among the Companions
of the Prophet Muhammad?”

Abstract: The Companions (Sahâbah) are a valuable generation praised in the Qur’ân and the Hadîths of the Prophet Muhammad, holding an important place not only in Islamic history but also particularly in the science of Hadîth. Their number is around one hundred thousand, and the names of about ten thousand of them are known. Since the Prophet Muhammad was of Arab descent and lived in the Arabian Peninsula, his followers and those who believed in him were naturally the Arabs from the Arabian Peninsula. The question that arises is whether there were individuals from non-Arab nations who met the Prophet Muhammad, believed in him, and earned the honor of becoming Companions. If so, which nations do they belong to, and how many were there? This article will address this issue, investigate those from non-Arab nations who believed in the Prophet Muhammad, and try to determine how many Companions there were from which nations.

Citation: Mehmet EFENDİOĞLU, “Hangi Milletlerden Sahâbî Vardır?” (in Turkish), *Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD)*, XXIII/1, 2025, 93-107.

Keywords: Hadîth, Companions (Sahâbah), Arab, Arabian Peninsula, Non-Arab Companions.

I. Giriş

Sözlükte ‘dost’ ve ‘arkadaş’ manasına gelen¹ ‘sahâbî’ kelimesi (çoğulu: sahâbe, ashâb),² terim olarak “Hz. Peygamber (s.a.v.) devrinde yaşamış, peygamber olarak kendisiyle karşılaşmış, ona iman etmiş ve iman üzere vefat etmiş kimse” anlamında kullanılmaktadır.³ Bu tarifi bir az açarak şöyle ifade etmek de mümkündür:

* Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis, BİLECİK efendioglu1@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-9278-7596

Geliş: 31.05. 2025

Yayın: 30.06.2025

¹ Bu makale, tarafımdan hazırlanan ve yayınlanmış olan *Arap Olmayan Sahâbîler* adlı yüksek lisans tezi esas alınarak kaleme alınmıştır. Tez için bkz. Mehmet Efendioğlu, *Arap Olmayan Sahâbîler* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayını, 2011).

² Ebü'l-Fazl Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem b. Ali b. Ahmed el-Ensârî, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sâder, ts.), 1/519.

³ Şihâbüddin Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe* (Sayda - Beyrut:

“Sahâbî, Hz. Peygamber’e ilk vahyin geliş tarihi olan 6 Ağustos 610 ile4 vefat yılı olan hicri 13 Rebiulevvel 11 (8 Haziran 632)5 tarihleri arasında geçen yaklaşık yirmi üç senelik peygamberlik süresi içerisinde hayatta bulunmuş, Allah Resûlü ile karşılaşmış, ona iman etmiş ve müslüman olarak vefat etmiş olan kimseye verilen isimdir.”⁶

Kur’ân-ı Kerîm’de kendilerinden övgü ile bahsedilen, hadislerde de methe-dilen sahâbe, İslâm’ın ilk dönemlerinden itibaren her asırda faziletli ve değerli bir nesil kabul edilmiş, farklı açılardan inceleme konusu yapılmış ve etraflarında pek çok eser kaleme alınmıştır. Bu makalede, geçmişten günümüze üzerinde pek durulmamış ve haklarında ilmî anlamda çalışma yapılmamış olan Arap olmayan sahâbîler konusu üzerinde durulacak, hangi milletlerden sahâbî bulunduğu hususuna açıklık getirilmeye çalışılacaktır.

Makale giriş, iki kısım ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş kısmında sahâbenin tanımı ve makalenin metodundan kısaca bahsedildikten sonra, birinci kısımda genel olarak sahâbe ve Arap olmayan sahâbîlerin bunlar arasındaki yeri ve sayısı üzerinde durulmuş, Arap olmayan sahâbîlerin tespitinde karşılaşılan problemler ve bunların çözümünde uygulanan metod hakkında bilgi verilmiştir. İkinci kısımda ise önce hangi milletlerden sahâbî bulunduğu konusu tartışılmış, daha sonra kendilerinden sahâbî bulunduğu kesin olan milletler üzerinde durulmuş ve Arap olmadığı tespit edilen sahâbîler mensup oldukları milletlere göre isim olarak sıralanarak listeleri verilmiştir. Elde edilen bulgulara sonuç kısmında işaret edilmiştir. Makalenin hedefi, genel olarak sahâbe arasında Arap olmayanların yerini ve sayısını tespit etmek, ayrıca hangi milletlerden sahâbî bulunduğu konusuna açıklık getirmektir.

II. Sahâbe ve Arap Olmayan Sahâbîler

A. Genel Olarak Sahâbe ve Arap Olmayan Sahâbîlerin Bunlar Arasındaki Yeri

Sahâbenin toplam sayısı hakkında net bir bilgi mevcut değildir. Hz. Peygamber dönemi ile sahâbe devrinden intikal eden ve kesin sayı veren herhangi bir rivayet bulunmamaktadır. Bunun temel nedeni, o dönemde düzenli nüfus sayımı yapılmıyor olması ve sahâbenin farklı belde ve köylere dağılıp bir kısmının yerleşik, bir kısmının ise göçebe hayatı yaşayan topluluklardan oluşmasıdır.⁷

el-Mektebetü’l-Asriyye, 1413/2012), s. 11.

⁴ Muhammed Rıza, *Muhammed Rasûlullah* (Kahire: Dâru İhyâi’l-Kütübî’l-Arabiyye, 1385/1966), s. 59.

⁵ Mustafa Fayda, “Muhammed”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 30/422.

⁶ Mehmet Efendioğlu, “Sahâbe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/ 491.

⁷ Muhammed Accâc el-Hatîb, *es-Sünne kable’t-tedvîn* (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1400/1980), s. 405; Nevzat Aşık, *Sahâbe ve Hadis Rivâyeti* (İzmir: Akyol Neşriyat, 1981) s. 28.

Bununla birlikte, hadis kaynaklarında çeşitli dönemlerde farklı vesilelerle bir araya gelen sahâbe gruplarına dair bazı sayısal bilgiler yer almaktadır. Medîne döneminde Hz. Peygamber'in emriyle bir nüfus sayımı yapıldığına dair rivayetler intikal etmiştir.⁸ Ancak bu sayımın tam olarak ne zaman gerçekleştirildiği ve sonucunda hangi sayının elde edildiği konusunda farklı bilgiler mevcuttur. Gelen rivayetlerde sayı 500,⁹ 600-700 arası¹⁰ ve 1500¹¹ şeklinde değişmektedir. Hicretin 8. yılında (630) gerçekleşen Mekke'nin fethine on bin civarında sahâbînin katıldığı nakledilir.¹² İmam Şâfiî (v. 204/819), Hz. Peygamber'i görmüş ve ondan rivayette bulunmuş sahâbîlerin sayısının altmış bin kadar olduğundan bahsetmiştir.¹³ Ebû Zûr'a er-Râzî (v. 264/877) ise Tebük Gazvesi'ne yetmiş bin kişinin katıldığını,¹⁴ Vedâ Haccı'nda da yüz on dört bin kişinin bulunduğunu kaydeder.¹⁵ Ebû Mûsâ el-Medîni (v. 581/1185), Hz. Peygamber'in vefatı esnasında onu görmüş ve ondan hadis rivayet etmiş sahâbîlerin sayısının yüz bini aştığını ifade etmektedir.¹⁶

Görüldüğü üzere, sahâbenin sayısı hakkında farklı ve kesin olmayan rakamlar söz konusudur. Bu konuda en sağlıklı veriye, sahâbe biyografilerine yer veren eserlerde ulaşmak mümkündür.¹⁷ Bu türün en meşhur eseri ise İbn Hacer el-Askalânî'nin (v. 852/1448) *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*'sidir. Söz konusu eserde 12.347 kişi yer alır ve bu sayıya mükerrer isimler, muhadramlar ile yanlışlıkla sahâbe arasında zikredilen şahıslar da dâhildir. Bunlar çıkarıldığında, biyografisi bilinen sahâbî sayısının on bin civarında kalacağı anlaşılmaktadır.¹⁸

⁸ Sayımla ilgili bir tetkik yazısı için bkz. Muhammed Tayyib Okıç, "İslâmiyette İlk Nüfus Sayımı", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 7/1-4 (Ankara: 1958-1959), s. 11-20.

⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *el-Câmiu's-sahîh*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî ve dğr. (Kahire: el-el-Matbaatü's-Selefiyye, 1403/1982), "Cihâd", 181; Muhammed Tayyib Okıç, *Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler* (İstanbul: Osman Yalçın Matbaası, 1959), s. 47.

¹⁰ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *el-Müsned*, (Beyrut: Dâru Sâder, 1389/1969), 5/384; Ebû'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-sahîh*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, 1374/1955), "İmân", 67.

¹¹ Buhârî, "Cihâd", 181.

¹² Accâc, *es-Sünne*, s. 406.

¹³ Okıç, *Hadis Meseleleri*, s. 47.

¹⁴ Ebû'l-Fidâ İmâdüddin İsmail b. Kesîr ed-Dımaşkî, *İhtisârü Ulûmi'l-hadis*, nşr. ve şerh. Ahmed Muhammed Şakir (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1370/1951), s. 185.

¹⁵ Talat Koçyiğit, *Hadis Tarihi* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1977), s. 75.

¹⁶ Celâlüddin Abdurrahmân b. Ebû Bekr es-Süyûtî, *Tedribü'r-râvî fî şerhi Takrîbi'n-Nevevî*, nşr. Abdülvehhâb Abdüllâtîf (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1399/1979), 2/221.

¹⁷ Bu konuda kaleme alınan eserler için bkz. Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe li-beyânî meşhûri kütübî's-sünneti'l-müşerrefe* (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1986), s. 126-128.

¹⁸ *el-İsâbe*'deki biyografi sayısı için bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 2045.

Sahâbenin genel sayısı bu şekilde özetlendikten sonra, bu topluluk içerisindeki Arap olmayan sahâbilerin durumuna değinmek gerekir. Doğduğu günden itibaren Habeşîye bir dadının eline verilip yetiştirilen,¹⁹ vefat ettikten sonra da Habeşli bir sahâbî tarafından kabrine indirilen²⁰ Rasûlullah'ın hayatında Arap olmayan unsurların önemli bir yeri olduğu kesindir. Ancak bu sahâbilerin hangi milletlere mensup oldukları ve sayıları hakkında gerek klasik kaynaklarda ve gerekse modern çalışmalarda yeterli ve toplu bilgi bulunmamaktadır. Bu konuda müstakil bir araştırmanın yapıldığına dair herhangi bir veriye de rastlanmamıştır.

Ancak yine de değişik vesilelerle bir arada bulunmuş Arap olmayan unsurlara dair çeşitli rakamlar kaynaklara intikal etmiştir. Henüz Mekke döneminde, Habeşistan'a hicret eden (M. 615) Müslümanların burada yaptıkları davete birçok Habeşli icâbet etmiş, bunlardan 20 kişilik bir grup Mekke'ye gelerek Hz. Peygamber'le görüşmüş ve Kur'an-ı Kerim dinledikten sonra İslâm'a girmişlerdir.²¹ Medîne döneminde, hicretin 2. (624) yılında gerçekleşen Bedir gazvesine Arap olmayan kimselerden altı kişinin katıldığı rivayet edilir.²² Hicretten sonra Medîne'ye gruplar halinde Habeş asıllılar gelmiş, bu grupların 32, 40, 60 ve 70 kişilik kabilelerden oluştuğu nakledilmiştir.²³ Habeş kralı Necâşi Ashame'nin de (v. 9/630) Hz. Peygamber'e 12 râhip gönderdiği rivayet edilmektedir.²⁴ Ayrıca Resûlullah'ın kendisine gönderdiği İslâm'a davet mektubuna, müslüman olduğunu bildirmek üzere bir mektup ve 60 kişi ile beraber oğlu Erma (Erha?) b. Ashame'yi Medîne'ye göndererek cevap vermiş, ancak binilen gemi Kızıldeniz'de battığı için grup telef olmuştur.²⁵

Hz. Peygamber'in Medîne'ye hicretinden sonra Yahudilerden Müslüman olan Abdullah b. Selâm'ın (v. 43/663) teşvikiyle altı-yedi kişilik Benî İsrail asıllı bir grup İslâm'a girmiştir.²⁶ Benî Kurayza Seferi (5/627) öncesi Yahudiler, Mısır Mukavkıs'ına gönderilen (7/628) İslâm davet mektubundan sonra Kıptiler, Yemen'e ulaşan davetin ardından Ebnâ'dan²⁷ bazı grupların İslâm'a girdiğine

¹⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 1982-1984.

²⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 668-669.

²¹ İbn İshâk, *es-Sire*, s. 199-200.

²² İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 173-174.

²³ Efendioğlu, *Arap Olmayan Sahâbiler*, s. 87-88.

²⁴ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir b. Yezid et-Taberî, *Câmiu'l-beyân an te'vili âyi'l-Kur'an*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir - Mahmûd Muhammed Şâkir (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1955-1969), 10/507-508.

²⁵ Muhammed Hamidullah, *el-Vesâiku's-siyâsiyye li'l-ahdin-nebevî ve'l-hilâfeti'r-râşide* (Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1405/1985), s. 104-105; Muhammed Rıza, *Muhammed Rasûlullah*, s. 272-273.

²⁶ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 7/120-121.

²⁷ Ebnâ hakkında bilgi için bkz. İzzüddin Ali b. Muhammed b. el-Esir el-Cezerî, *el-Lübâb fî Tehzîbi'l-ensâb* (Beyrut: Dâru Sâder, ts.), 1/26.

dair rivayetler mevcut ise de bu kişiler hakkında kesin sayısal bilgi bulunmamaktadır.²⁸

Sözün özü, genel olarak sahâbenin sayısını net bir şekilde tespit etmek mümkün olmadığı gibi, bunlar arasında yer alan Arap olmayan unsurları da tam olarak tespit etme imkânı yoktur. Tespit ancak sahâbe tabakâtı eserlerinin taranmasıyla yapılabilecek, ancak bu durumda da sadece ismi kaynaklara girmiş olanlar görülebilecektir.

B. Arap Olmayan Sahâbîleri Tespitte Esaslar, Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Yolları

Yapılan her çalışmada doğru ve güvenilir sonuçlara ulaşabilmek için çalışmanın sağlam bir takım esaslar üzerine oturtulması gerekeceği muhakkaktır. Arap olmayan sahâbîleri tespit ederken de bir takım esaslar belirlenmiş ve bunlara riayet etmek suretiyle sonuca varmaya gayret edilmiştir. Çalışma boyunca karşılaşılan çeşitli problemler de belli usullerle halledilmiştir. Aşağıda maddeler halinde sıralanacak hususlar, bu prensipleri ve karşılaşılan problemlerin çözüm yollarını göstermektedir:

1. Sahâbî olduğu kesinlik kazanan bir kimsenin Arap olmayan bir kişi olarak değerlendirilebilmesi için babasının Arap olmayan unsurlardan birine mensup olması şarttır. Zira İslâm Hukukunda “evlilik içinde doğan çocuk, kadının evli bulunduğu erkeğe aittir.”²⁹ Buna göre nesep tespitinde baba esastır. Hukuken bu şekilde olan bu mesele, İslâm nesep geleneğinde de kendini göstermektedir. Gerek kız ve gerekse erkek çocuklar anneye değil babaya nisbet edilirler. Safiye bint Huyey b. Ahtâb (v. 50/670) ve Yusuf b. Abdullah b. Selâm (v. 100/718?) gibi. Binaenaleyh, Arap Yarımadası içinde doğup da babası Arap olmadığı anlaşılan kimseler ile yarımada dışarıdan gelenler bu çalışmanın muhtevasına gireceklerdir. Hz. Peygamber’in oğlu İbrahim (v. 10/632?) gibi Kıptî, Safvân b. Ümeyye (v. 42/662), Amr b. Âs (v. 43/664), Üsâme b. Zeyd (v. 58/677) ve Eymen b. Ümmü Eymen (v. ?) gibi Habeşli anne ile Arap babadan doğan kimseler Arap asıllı olmadıkları için bu araştırmada konu edilmemişlerdir.³⁰

2. Gerek tarihî ve gerekse coğrafi kaynaklarda Arap Yarımadası’nın sınırları çok teferruatlı bir şekilde gösterilmiştir. Bu sınırların tespitinde coğrafi esaslar yanında yerleşim de göz önünde bulundurulmuştur. Cahiliye döneminde ve Hz. Peygamber devrinde Araplar her zaman tespit edilen sınırlar

²⁸ İsmi kaynaklara intikal edenler için bkz. Efendioğlu, *Arap Olmayan Sahâbîler*, s. 141 vd.

²⁹ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku* (İstanbul: İrfan Yayınevi, 1974), s. 336. Ayrıca bkz. Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-u İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu* (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985), 2/397.

³⁰ Bunların Habeşli anneden doğduklarına dair bkz. Ebû'l-Meâlî Alâüddîn Muhammed b. Abdülbâki el-Buhârî, *et-Tırâzü'l-menkûş fî mehâsini'l-Hubûş* (İstanbul: Süleymaniye kütüphanesi - Şehîd Ali Paşa Bölümü, nr. 2803, vr. 1b-58b), vr. 31a-31b.

dâhilinde yaşamış, fevkalâde durumlar dışında yarımada dışarıya taşmamışlardır. Buna göre, Hz. Peygamber devrinde yarımada sınırları dışındaki bir yerden yarımadaya gelip yerleşmiş olmak veya Hz. Peygamber'le görüşmek için buraya ziyaretçi olarak gelmiş bulunmak, Arap olmayan bir kişi olarak değerlendirilmek için illet sayılmıştır. Buradan hareketle isim yabancılığı, kabileye değil de şehre veya köye nisbet edilmiş olma³¹ gibi özellikler taşıma yanında yarımada dışından olma illeti de Arap olmayan sahâbî olarak değerlendirilmek için prensip olarak benimsenmiştir.

3. Hz. Peygamber devrinde Arap Yarımadası'nda var olan Yahudiler, Benî İsrâil asıllı ve Arap asıllı olmak üzere iki kısma ayrılırlar. Milliyet itibariyle Araplardan ayrı olan Benî İsrâil asıllı Yahudiler Arap olmayan unsur olarak değerlendirilmişlerdir. Arap asıllı olup da Yahudiliği din olarak benimseyen kimselere ise burada yer verilmemiştir. Bundan dolayı Abdullah b. Selâm (v. 43/663) ve Sa'lebe b. Selâm (v. ?) gibi isimler Benî İsrâil asıllı oldukları için bu çalışmada yer aldıkları halde,³² Arap asıllı birer Yahudi olan Ebû Mâlik el-Kurazî (v. ?) ve Cebel b. Cevvâl b. Safvân (v. ?) Arap olmayan sahâbîler listesine girememişlerdir.³³

4. Bir kimsenin Arap olmayan bir kişi olarak değerlendirilebilmesi için Habeşî, Kıptî, Rûmî gibi Araplar dışında bir millete nisbet edilmiş olması prensibi gözetilmiştir. Bu nisbet ediliş zayıf da olsa mutlaka aranmıştır. Bazen öyle isimlerle karşılaşmıştır ki, bunların Arap olmayan milletlerden birine mensup olduğu kanaati oluşmuş, ancak buna delâlet eden açık bir ibare veya nisbe bulunmadığı sürece bunlar Arap olmayan kimse olarak değerlendirilmemişlerdir. Hz. Peygamber'e hizmet edenler arasında isimleri geçen Rabâh³⁴ (v. ?) ve Mid'am³⁵ (v. ?) ile Hz. Ömer'in (v. 23/643) hizmetçisi Mihca³⁶ (v. ?) bu türden kimselerdir.

5. Nisbeler bazen yanıltıcı olabilmektedir. Bundan dolayı her yerde sadece nisbeleri dikkate alarak karara varılmamıştır. Suheyb er-Rûmî³⁷ (v. 38/658), bu çalışmada ilk aranacak isimlerden biridir. Görüldüğü gibi nisbesi onu Rum

³¹ Araplar kabilelere, Arap olmayanlar ise genellikle şehirlere veya köylere nisbet edilirler. Bu konuda bkz. Efendioğlu, *Arap Olmayan Sahâbîler*, s. 81.

³² İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 186, 889-890.

³³ Cebel ve Ebû Mâlik Arap asıllı kimseler olup Yahudiler arasına yerleşmiş ve onların kabilelerine nisbet edilmişlerdir. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 205, 1758.

³⁴ Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh b. Abdilber el-Kurtubî, *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*, nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî (Kahire: Dâru Nehdati Mısır, 1413/1992), 2/487.

³⁵ İzzüddîn Ali b. Muhammed b. el-Esîr el-Cezerî, *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe* (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1432/2012), s. 1113.

³⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 1477.

³⁷ Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, nşr. Şuayb el-Arnâvut ve dğr. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1410/1990), 2/17-26.

asıllı olarak göstermektedir. Hâlbuki o aslen Araptır. Çocukluğunda bir başında Rumlar tarafından kaçırılmış, sonra da Araplara köle olarak satılmış ve Hicaz'a getirilmiştir.³⁸ Keza, Hubeyb b. Mesleme el-Fihri (v. 42/662) "Hubeyb er-Rûm" şeklinde bilinmektedir. Onun Rum olacağını düşündüren vasfı aslında Rum diyarına çokça gitmesi sebebiyle lâkab olarak takılmıştır. Yoksa o aslen Rum değil Araptır.³⁹

6. Yukarıdakinin tam tersine, bazen de aslen Arap olmadığı halde kölelik veya başka bir sebepten dolayı Arap kabilelerine nisbet edilenler görülmektedir. Yahmûm el-Kindî⁴⁰ (v. ?) gibi. Yahmûm, Habeş asıllıdır ve Kindelilerin kölesi olması hasebiyle onlara nisbet edilmiştir. Özel bir işaret bulunmadığı sürece bu tür kimselerin tespiti imkânsız olduğu için bunları Arap olmayan sahâbî olarak değerlendirmek mümkün olmamıştır.

7. Tabakât kitaplarında bazen Arapların âdeten kullanmadıkları isimler geçmektedir. Nestas (Anastas), Yuhanna (Yohannes), Mînâ (Minâs) ve Mariye (Maria) gibi.⁴¹ Bunlar Rum kaynaklı isimlerdir ve ilk bakışta yabancı olmayı andırırlar. Hele isim sahiplerinin köle oldukları bilinince bu kanaat daha da pekişir. Ancak özel bir işaret bulunmadıkça bu isimler Arap olmayan kimse olarak değerlendirilmemiştir.

8. Bazen karşımıza çıkan iki veya daha fazla ismin aynı kimse olduğu kanaati hâsıl olmuştur. Berake el-Habeşîye (v. ?) ile Ebrehe el-Habeşîye (v. ?) gibi.⁴² Bu iki isim Arapça'daki yazılışları itibariyle aynı kimse kabul edilmeye müsaittir. Ayrıca her ikisi de Habeşistan'da Ümmü Habîbe bint Ebû Süfyan'ın (v. 44/664) hizmetinde bulunmuşlardır. Bu türden kimselerin aynı kimse olabileceğine işaret eden güvenilir bir müellif bulunmadıkça bunlar iki kimse olarak değerlendirilmişlerdir. Bir işaret verilmişse bu isimler birleştirilmiştir. Hz. Peygamber'in çobanı olarak bilinen Yesâr er-Râî el-Habeşî (v. 6/628) ile Hayber'de sıradan bir çoban olarak zikri geçen Yesâr el-Habeşî'nin aynı kimseler olabileceğini söyleyen İbn Hacer'in sözüne binaen bir kişi olarak değerlendirilmişlerdir.⁴³

9. Kaynaklarda, Arap olmadığı çeşitli ifadelerle belirtilen ve kesinlik kazanan, ancak herhangi bir millete nisbet edilmeyen kimselerle de karşılaşılacaktır. Temîm Mevlâ Benî Ganm⁴⁴ (v. ?) gibi. Milliyetleri bilinmeyen bu türden kimseler de makalemizde değerlendirilmemiştir.

³⁸ Ebû Bekr Ahmed b. Yahyâ b. Câbir el-Belâzurî, *Ensâbü'l-çerâf*, nşr. Muhammed Hamidullah (Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, 1959), s. 180-181.

³⁹ İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 1/320.

⁴⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 1579.

⁴¹ Bu isimler için bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 1484, 1502, 1558, 1581,

⁴² İsimlere dair bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 1805, 1828.

⁴³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 1604.

⁴⁴ İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 174.

Arap olmayan sahâbîleri tespiti, Hz. Peygamber devrinde nüfus sayımı yapılmadığı, Efendimizin yanına gidip geleni not etme gibi bir uygulama bulunmadığı için zordur. Bundan dolayı tespit için belli esaslar belirlenmiş, karşılaşılan problemler de izah edildiği şekilde halledilmeye çalışılmıştır.⁴⁵

II. Milliyetlerine Göre Arap Olmayan Sahâbîler

A. Hangi Milletlerden Sahâbî Vardır?

‘Arap Olmayan Sahâbîler’ konusu geçmişte üzerinde durulmamış bir konudur. Buna yönelik herhangi bir telif kaleme alınmadığı gibi, ilgili rivayetleri bir araya getirmek için de bir çalışma yapılmamıştır. Konu günümüzde gündeme gelmiş ve bazı kimseleri ve milletleri kendilerinden sahâbî bulunup bulunmadığını araştırmaya sevk etmiştir. Aslında, hangi milletlerden sahâbî bulunduğu konusu çok kimse tarafından merak edilmektedir. İlmî ortamlarda ve genel sohbetlerde konu açıldığında “hangi milletlerden sahâbî var, Türklerden var mı, Kürtlerden var mı?” gibi soruların düşünülenden çok sorulması bunu gösterir. Bu noktadaki merakı gidermek için burada bu başlık açılmış, konu tartışılmış ve “acaba hangi milletlerden ne kadar sahâbî var?” sorusunun cevabı aranmıştır.

Önce şunu net olarak belirtelim ki yaptığımız kapsamlı kaynak taramaları ve güvenilir kaynaklara dayalı araştırmalar neticesinde, Araplar dışında sadece Habeş, Benî İsrâil, Fars, Rum ve Kıpt asıllı kimselerden sahâbî bulunduğu ortaya çıkmış, bunlar dışındaki milletlerden sahâbî olduğu kesinlik kazanan herhangi bir kimse ile karşılaşmamıştır. Sözü edilen beş millettten sahâbî bulunduğu konusunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Kaynaklarda bunun aksini savunan bir iddiaya rastlanmamış, bu hususta bir tartışma olmamıştır. Ancak günümüzde bu konu tartışılmakta ve pek güven vermeyen delillere dayanarak başka milletlerden de sahâbî bulunduğu şeklinde görüşler ve iddialar ortaya atılmaktadır. Bu görüş ve iddiaları özetlemek, ayrıca delillerini irdelemekte yarar vardır.

Arap Yarımadası, Cahiliye devrinde ve Hz. Peygamber döneminde ticarete açık bir yerdi. Her yıl çeşitli yerlerde kurulan panayırlara Hindistan ve Çin gibi uzak ülkelerden bile tüccarlar gelirdi.⁴⁶ Türk tüccarların gelmiş olabileceğinden de bahsedilir.⁴⁷ Özellikle Güney Arabistan uzakdoğuların deniz yoluyla gelip uğradıkları yerlendendi.⁴⁸ Ahmed b. Hanbel’in (v. 241/855) tahrir ettiği

⁴⁵ Arap olmayan sahâbîleri tespitte dikkate alınan esaslar hakkında teferruatlı bilgi için bkz. Efendioğlu, *Arap Olmayan Sahâbîler*, s. 80-84.

⁴⁶ Neşet Çağatay, *İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Câhiliye Çağı* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1982) s. 73; Ahmed Abdülhamîd eş-Şâmî, *Fî tarihi'l-Arab ve'l-İslâm* (Kahire: Mektebetü'l-Anglo el-Mısıriyye, 1982), s. 19.

⁴⁷ Zekerya Kitapçı, *Hz. Peygamber'in Hadislerinde Türk Varlığı* (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1989), s. 65.

⁴⁸ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, trc. Salih Tuğ (İstanbul: İrfan Yayıncılık.

bir hadisten anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber de yarımadanın doğu ve güney taraflarına seyahat etmiştir.⁴⁹ Bu seyahatler esnasında şüphesiz, buralara gelen uzakdoğulu insanların bazılarıyla karşılaşmış ve görüşmüş olmalıdır. Nakledildiğine göre, Abdül-Mudan oğullarından bir grup insan Medine'ye geldiğinde Hz. Peygamber onları görmüş ve yanındakilere şöyle demişti: “*Hindistan ahalisine benzeyen bu insanlar da kim?*”⁵⁰ Anlaşılan şu ki, Hz. Peygamber Hintlileri tip olarak veya giyim kuşamları itibarıyla tanıyordu.

Türklerin çehreleri, simaları, yüz, göz ve burun hatları ile giysileri hakkında şaşılabilecek derecede teferruatlı bilgiler veren⁵¹ Hz. Peygamber'in Araplara “Türkler kendilerine ilişmediği sürece onlarla savaşmamalarını”⁵² emretmiş olmasından, Türklerin Müslüman olmadan önce sert ve savaşçı bir millet olduklarını⁵³ bildiği neticesi çıkarılırsa, onun bazı Türk asıllılarla da görüşmüş olabileceğini söylemek mümkündür. Keza, hadis olarak nakledilen “İlim Çin'de de olsa alınır”⁵⁴ anlamındaki sözden Hz. Peygamber'in Çinlilerin ilim ve hikmete değer veren insanlar olduklarını bildiği anlaşılmaktadır. Gerçi onun bu bilgiyi duyarak elde etmiş olması da mümkündür. Ancak Çinlilerle görüşmüş olması ihtimal dâhilindedir.

Bu rivayetlerin toplamından anlaşıyor ki, Hz. Peygamber Hintli, Çinli ve Türk asıllı insanlarla görüşmüştür. Bu görüşme esnasında kendisine iman etmiş olanların da bulunması mümkündür. Ancak bunlardan iman edip kendisiyle görüştüğü kesin delillerle ispat edilmiş ve çalışmamızda gözetilen prensipler dâhiline girecek herhangi bir kimseye rastlanmamıştır.

Hz. Peygamber'den sonra İslâmiyet'i kabul eden bazı milletler, Rasûlullah'ın hayatında millet olarak kendisiyle alâka kurduklarına ve kendilerinden de sahâbî bulunduğuna dair bir takım deliller ve izler peşine düşmüşlerdir. İftihar ve övünme vesilesiyle yapılan bu iş için Muhammed Hamidullah (v. 2002) “anlayışla karşılamak gerekir” ifadesini kullanmaktadır.⁵⁵

Hindistan'ın güneybatı kıyılarında uzanan Malabar ülkesinin insanları kendi kralları Çakravati'nin, henüz hicretten öncelere rastlayan bir devrede Rasûlullah'ın gösterdiği herkesçe bilinen ‘şakku’l-kamer/ayın ikiye ayrılması’

1991), 1/626.

⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/206.

⁵⁰ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/626.

⁵¹ Buhârî, “Cihâd”, 95; Müslim, “Fiten ve eşrâtü's-sâ'a”, 18.

⁵² Ebû Dâvûd Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, thk. Kemal Yusuf el-Hût (Beyrut: Müessesetü'l-Kütübî's-Sekâfiyye, 1409/1988), “Melâhim”, 8.

⁵³ Kitapçı, *Hz. Peygamber'in Hadislerinde Türk Varlığı*, s. 66-67.

⁵⁴ Zayıf olduğu söylenen bu hadis için bkz. Zeynüddin Abdurraûf el-Münâvî, *et-Teysîr bi-şerhi'l-Câmi'i's-sagîr* (Riyad: Mektebetü'l-İmâm eş-Şâfi'i, 1408/1988), 1/164; İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ ve müzîlül-iltibâs ammâ iştehera mine'l-ehâdisi alâ el-sineti'n-nâs* (Beyrut: Dâru lhyâi't-Türâsî'l-Arabî 1351/1932), 1/138.

⁵⁵ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/650.

mucizesini Malabar'dan gördüğünü iddia ederler. Dendiğine göre bu kral olayı araştırmak maksadıyla Arap Yarımadası'na gelmiş ve Müslüman olmuş, dönerken de Yemen'denki Zafar şehrinde vefat etmiştir.⁵⁶

Çinliler de Hz. Peygamber'in kendilerine akrabalarından birini göndererek İslâm'a davet ettiğini ve imparatorları T'ai-tsung/Taid-zung'un (saltanatı: M. 627-649) Müslümanlığı kabul ettiğini⁵⁷ bildirmek üzere Medîne'ye mektupla birlikte bir elçi gönderdiğini iddia ederler.⁵⁸ Kaynaklarda kimliği hakkında bilgi bulunmayan bu elçinin Hz. Peygamber'in vefatından sonra tekrar Çin'e döndüğü, orada vefat ettiği, hatta türbesinin hâlâ ziyaretgâh olarak kullanıldığı bildirilmektedir.⁵⁹

Hz. Peygamber'in Türk büyüklerine hitaben bir mektup yazdığı, hattâ bu mektubun Türkçe yazılmış olduğu şeklinde bir iddia da ortaya atılmıştır. İsmâil Hakkı İzmirli (v. 1946), 1937 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen İkinci Türk Tarih Kongresine sunduğu "Peygamber ve Türkler" isimli bir tebliğde İbnü'l-Esir el-Cezerî'nin (v. 630/1232) *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe* isimli eserinin Mısır'daki bir el yazmasını kaynak göstererek orada geçen bazı garip ve okunmaz kelimelerin Türkçe olabileceğini söylemiş ve buna dayanarak Hz. Peygamber'in Türklere de mektup gönderdiğini iddia etmiştir.⁶⁰

Son dönemlerde bazı müellifler Kürtlerden de sahâbî bulunduğu şeklinde iddialar ortaya atmış, hatta bu konuda müstakil birtakım kitaplar kaleme alınmıştır.⁶¹ Dendiğine göre tabakât kitaplarında geçen 'Câbân' isimli sahâbî Kürt asıllıdır.⁶² Ancak hakkında birçok yazı, makale ve kitap yazılan Câbân Kürt asıllı değildir. Onun, İbnü'l-Esir el-Cezerî'nin (v. 630/1232) *Üsdü'l-gâbe* isimli eserinin bir yazma nüshasında yer alan 'el-Kürdî' şeklindeki nisbesi ilk dönem kaynaklarında 'es-Suradî' şeklinde geçmektedir.⁶³ Yani hat benzerliği sebebiyle 'es-Suradî' kelimesi yanlışlıkla 'el-Kürdî' şeklinde yazılıp okunmuş ve hatalı olarak yaygınlaşmıştır. Dolayısıyla Câbân Kürt asıllı değil, Surad kabilesine

⁵⁶ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/650.

⁵⁷ Kitapçı, Hz. Peygamber'in Hadislerinde Türk Varlığı, s. 122.

⁵⁸ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/650.

⁵⁹ Kitapçı, Hz. Peygamber'in Hadislerinde Türk Varlığı, s. 122.

⁶⁰ İsmail Hakkı İzmirli, "Peygamber ve Türkler", *İkinci Türk Tarih Kurumu Kongresi / Tebliğler* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010), s. 1017; Kitapçı, Hz. Peygamber'in Hadislerinde Türk Varlığı, s. 122.

⁶¹ Dehhâm İbrahim el-Hesneyânî, *Sîretü's-sahâbî Câbân el-Kürdî* (Erbil: Mektebü't-Tefsîr, 1349/2018), s. 86-145.

⁶² Bilgi için bkz. Ebü'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, nşr. Târık b. İvezullah b. Muhammed ve dğr. (Kahire: Dâru'l-Haremeyn li't-Tibâ'a, 1415/1995), 2/237; Ebû Nüaym Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, nşr. Âdil b. Yusuf el-Azâzî (Riyad: Dâru'l-Vatan li'n-Neşr, 1419/1998), 6/3073; Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehbî, *Tecridü esmâi's-sahâbe* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.), 1/71.

⁶³ Ebû Abdillâh Muhammed b. İshak b. Mende el-Esbahânî'den (v. 395/1004) bu konuda intikal eden bir rivayet için bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 193.

mensup bir kişidir.⁶⁴ Kürt asıllı olduğu iddiası, yazım hatasının araştırılmadan doğru kabul edilmesi esasına dayanmaktadır.

Bütün bunlar, bazı milletlerin Rasûlullah ile alâkalarının var olduğunu ve kendilerinden sahâbî bulunduğu kanıtlamaya yönelik olarak nakledilmekte ise de bu bilgiler ciddî kaynaklara dayanmadığı ve konuyu tatmin edici bir şekilde ispat etmeye yeterli olmadığı için şimdilik sadece bilgi olarak aktarılmakta ve iyimser birer görüş ve temenni olarak kabul etmekle yetinilmektedir.

Bu noktada Türk asıllı olabileceği söylenen İslâm'ın ilk şehîdesi Sümeyye bint Hubbât'a (v. M. 615?) değinmek de yerinde olacaktır.⁶⁵ Muhammed Hamidullah (v. 2002), onomastik ilminin esaslarından hareketle Sümeyye'nin Türk asıllı olabileceğini söylemektedir. Dediğine göre Sümeyye, İran'da Nûşcan isimli hasta bir valinin câriyesi iken, kendisine başarılı bir tedavi uygulayan Taifli meşhur tabib Hâris b. Kelede es-Sekafî'ye (v. ?) hediye edilmiş ve Taif'e getirilmiştir.⁶⁶ Arap Yarımadasına geldikten sonra 'Bâmîh' olan asıl ismi Sümeyye olarak değiştirilmiştir. İlk Müslümanlardan olan Sümeyye aynı zamanda İslâm'ın ilk şehîdesidir.⁶⁷ Özetle bu bilgileri verdikten sonra Hamidullah, yazılışı itibarıyla 'Bâminc' ve 'Yâmîh' şeklinde de okunması mümkün olan 'Bâmîh' ismi üzerinde durmakta ve bunun Türkçe'de kadın ismi olarak kullanılan 'Pamuk' kelimesi olabileceğini söylemektedir.⁶⁸

Bu esasa dayanan Sümeyye'nin Türk olabileceği tezi münakaşa edilebilir. Zira bu tez, hareket noktası ve netice itibarıyla doğru gibi görünmekle birlikte, Sümeyye'nin Rum diyarından getirildiğini açıkça gösteren bilgiler bulunmadır.⁶⁹ Dolayısıyla Rum asıllı olması da muhtemeldir. Bütün bunlar bir yana tabakât kitaplarımızda geçen Sümeyyeler iki tanedir. Bunlardan biri, ilk Müslümanlardan olup Hz. Peygamber'e iman eden ve inancı uğruna şehîd edilen Sümeyye bint Hubbât'tır ki bu Arap asıllı / Yemenli sahâbiyye bir hanımdır ve Ebû Huzeyfe b. Mugîre'nin (v. ?) câriyesidir.⁷⁰ Diğeri ise, Muhammed Hamidullah'ın işaret edip isminden hareketle Türk olabileceğini söylediği Hâris b. Kelede'nin câriyesi Sümeyye'dir ki bunun Türk olması yanında Fars ve Rum asıllı olması ihtimali de vardır.⁷¹

⁶⁴ İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 193.

⁶⁵ Hayatı hakkında bkz. Belâzurî, *Ensâbü'l-eşrâf*, s. 157, 489; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 4/1863-1865; Mehmed Zihni Efendi, *Meşâhîru'n-nisâ*, sad. Bedrettin Çetiner (İstanbul: Şamil Yayınevi, 1982), 1/387.

⁶⁶ Hayatı hakkında bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 1899.

⁶⁷ Belâzurî, *Ensâbü'l-eşrâf*, s. 489; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 2/801-802.

⁶⁸ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 2/801.

⁶⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 1899.

⁷⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 1899; Aynur Uraler, "Sümeyye bint Hubbât", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/134.

⁷¹ Bu konuda bkz. Belâzurî, *Ensâbü'l-eşrâf*, s. 489; İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 1899.

En önemlisi ise, bu hanım sahâbeden değildir. Hz. Peygamber’le görüştüğüne dair herhangi bir rivayet ve işaret bulunmamaktadır. Bundan dolayı İbn Hacer el-Askalânî de onu sahâbe arasında değil de muhadramlar arasında zikretmiştir.⁷² Muhammed Hamidullah’ın birbirine katıştırdığı bu iki Sümeyye’yi İbn Hacer’den başka İbnü’l-Esir,⁷³ Zehebî⁷⁴ ve Mehmed Zihnî Efendi (v. 1913)⁷⁵ de birbirinden ayırarak mütâlea etmişlerdir.

Türklerden sahâbî bulunduğu görüşünü hararetle savunan Zekeriya Kiptaçı (v. 2021), Muhammed Hamidullah’ın hata edip Sümeyye’nin Türk olabileceği şeklindeki mütâleasını aynen almış ve hatayı tekrarlamıştır.⁷⁶

Netice itibarıyla şunu söylemek mümkündür: Habeşi, İsrâîlî, Fârisî, Rûmî ve Kıptîler olmak üzere sadece beş milletten Arap olmayan sahâbî vardır. Bunlar dışında başka milletlerden sahâbî bulunduğuna dair şimdilik kesin bilgi ve delil yoktur. Olabileceği istikametinde fikir yürütenlerin gayretleri ve çalışmalarını sadece iyimser birer görüş ve temenni olarak değerlendirmek gerekir.

B. Kendilerinden Sahâbî Bulunduğu Kesin Olan Milletler

Soy itibarıyla Arap asıllı olup Arap Yarımadası’nda yaşayan ve muhatapları Araplar olan Hz. Peygamber’in doğal olarak ashâbı da Arap asıllılardan oluşuyordu. Buna binaen Kur’ân-ı Kerim Arap dilinde inmiş ve dinin tebliği bu dilde yapılmıştır. Merak edilen husus, sayıları yüz bin civarında olduğu belirtilen ve on bin kadarı ismiyle bilinen sahâbe arasında Arap olmayanların var olup olmadığı, varsa bunların hangi milletlere mensup olduğu ve sayısıdır.

Tespit edilen ve yukarıda belirtilen esaslar çerçevesinde yaptığımız araştırmalar sonucu Araplar dışında sadece Habeş, Benî İsrâîl, Fars, Rum ve Kıpt asıllılardan sahâbî bulunduğu ortaya çıkmış, bunlar dışındaki milletlerden sahâbî olduğu kesinlik kazanan bir kimseye tesadüf edilmemiştir. Gerçi sahâbe asrından sonraki dönemlerde değişik milletlerden bazı kimseler Hz. Peygamber’le görüştüğünü ve sahâbî olduğunu iddia etmiş, hatta ondan hadis rivâyet etme cür’etinde bulunmuş, ancak hadis âlimleri bunların sahâbî değil de sahâbîliği paravan olarak kullanıp bir takım düşüncelerini ve heveslerini tahakkuk ettirmeye çalışan sahtekârlar olduklarını ortaya çıkarmışlardır.⁷⁷

Sonuç olarak, sahâbe topluluğunun genel sayısı gibi Arap olmayan

⁷² Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 1899.

⁷³ İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-gâbe*, s. 1535.

⁷⁴ Zehebî, *Tecridü esmâi’s-sahâbe*, 2/278.

⁷⁵ Mehmed Zihnî Efendi, *Meşâhîru’n-nisâ*, 1/387.

⁷⁶ Hz. Peygamber’in Hadislerinde Türk Varlığı, s. 55-56.

⁷⁷ Değişik asırlarda Araplar yanında Hintlilerden, İranlılardan, Rumlardan, Berberîlerden ve Türklerden bazı kimseler sahâbî olduğu iddiasında bulunmuş, ayrıca farklı milletlere mensup bir kısım müellifler kendilerinden sahâbî bulunduğuna dair yazılar kaleme almış, ancak bütün bunlar kaynaklarca teyit edilemeyen bir temenniden ibaret kalmıştır. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Efendioglu, *Arap Olmayan Sahâbîler*, s. 89-108.

sahâbîlerin sayısı hakkında da kesin rakam vermek mümkün değildir. Bu konuda sayısal bir veriye ulaşmak için hadis, siyer, tabakât ve İslâm tarihi kaynaklarını taramanın gerekeceği muhakkaktır. Bu çalışma için yapılmış olan da budur. Özellikle sahâbe tabakâtına dair eserler dikkatli bir şekilde taranmış, neticede 120 kişiden oluşan bir Arap olmayan sahâbî listesi elde edilmiştir. Elde edilen bu listenin kesin olduğu söylenemez. Zira bu listede sadece sahâbî olup Arap olmadığı kesinlik kazanmış olanlar yer almaktadır. Şüpheli görülenler, tespit edilemeyenler, kaynaklara yansımayanlar ve ismi verilmeden Habeşli, a'cemî ve Habeşli câriye gibi nisbelerle geçen çok sayıda kişi de göz önünde bulundurulursa sayının çok yükseklerle çıkacağı kesindir.⁷⁸

C. Arap Olmayan Sahâbîlerin İsimleri ve Sayıları

Arap olmayan milletlerden kırk beşi Habeşî, kırk üçü Benî İsrâil asıllı, on yedisi Fârisî, yedisi Rûmî, sekizi de Kıptî olmak üzere sahâbî olma şerefine nail olan yüz yirmi kişi tespit edilmiştir. Bunların mensup oldukları milletlere göre dağılımı, isimleri ve sayıları şöyledir:

1. Habeş Asıllı Sahâbîler

Erkekler: 1. Âsım el-Habeşî, 2. Bahîrâ er-Râhib el-Habeşî eş-Şâmî, 3. Bilâl b. Rabâh el-Habeşî, 4. Cu'al el-Habeşî, 5. Düreyd er-Râhib el-Habeşî, 6. Ebrehe el-Habeşî, 7. Ebrehe el-Habeşî eş-Şâmî, 8. Ebrehe b. Sabâh el-Hebeşî, 9. Ebû Lekîl el-Habeşî, 10. Ebû Nîzer el-Habeşî, 11. Enceşe el-Habeşî, 12. Enese el-Habeşî, 13. Esved el-Habeşî, 14. Eşref el-Habeşî eş-Şâmî, 15. Eymen el-Habeşî eş-Şâmî, 16. Hâlid b. Huvvârâ el-Habeşî, 17. Hâlid b. Rabâh el-Habeşî, 18. Hilâl el-Habeşî, 19. İdris el-Habeşî eş-Şâmî, 20. Kerkerâ en-Nûbî, 21. Nâbil el-Habeşî, 22. Nâfi' el-Habeşî eş-Şâmî, 23. Şukrân el-Habeşî, 24. Tahîl b. Rabâh el-Habeşî, 25. Temmâm el-Habeşî eş-Şâmî, 26. Temîm el-Habeşî eş-Şâmî, 27. Vahşî b. Harb el-Habeşî, 28. Yahmûm el-Habeşî, 29. Yesâr el-Esved el-Habeşî, 30. Yesâr el-Habeşî, 31. Yesâr er-Râ'î el-Habeşî, 32. Zeyd b. Bevlâ en-Nûbî, 33. Zû Decen el-Habeşî, 34. Zû Menâhib el-Habeşî, 35. Zû Mihber el-Habeşî, 36. Zû Mihdem el-Habeşî.

Hanımlar: 37. Berake el-Habeşîyye, 38. Ebrehe el-Habeşîyye, 39. Fidda en-Nûbiyye, 40. Gufeyra bint Rabâh el-Habeşîyye, 41. Hamâme el-Habeşîyye, 42. Harkâ' el-Habeşîyye, 43. Neb'a el-Habeşîyye, 44. Sü'ayra el-Habeşîyye, 45. Ümmü Eymen el-Habeşîyye.⁷⁹

2. Benî İsrâil Asıllı Sahâbîler

Erkekler: 1. Abdullah b. Selâm b. Hâris el-İsrâîlî, 2. Abdurrahmân b. Simâk el-Yahudî, 3. Abdurrahmân b. Zebîr el-Kurazî, 4. Abdülkuddûs el-İsrâîlî, 5. Ali

⁷⁸ Efendioğlu, *Arap Olmayan Sahâbîler*, s. 88-89.

⁷⁹ Habeş asıllı sahâbîlerin biyografisi için bkz. Efendioğlu, *Arap Olmayan Sahâbîler*, s. 141-191.

b. Rıfâ'a el-Kurazî, 6. Amr b. Su'dâ el-Kurazî, 7. Ammâr b. Sâ'd el-Kurazî, 8. Atıyye el-Kurazî, 9. Bustâne el-İsrâilî, 10. Ebû Lübâbe el-Kurazî, 11. Ebû Sa'd b. Vehb en-Nadîrî, 12. Esed b. Kâ'b el-Kurazî, 13. Esed b. Sa'ye el-Kurazî, 14. Esed b. Ubeyd el-Kurazî, 15. Hîrencere el-İsrâilî, 16. Kâ'b b. Süleym el-Kurazî, 17. Kesîr b. Sâib el-Kurazî, 18. Meymûn b. Yâmîn el-İsrâilî, 19. Muhammed b. Abdullah b. Selâm el-İsrâilî, 20. Muhayrîk el-İsrâilî, 21. Râfî' el-Kurazî, 22. Rıfâ'a b. Kuraza el-Kurazî, 23. Rıfâ'a b. Samuel el-Kurazî, 24. Saîd b. Âmir el-Yahudî, 25. Sa'lebe b. Kays el-İsrâilî, 26. Sa'lebe b. Sa'ye el-Kurazî, 27. Sa'lebe b. Selâm el-İsrâilî, 28. Selâm el-İsrâilî, 29. Seleme b. Selâm el-İsrâilî, 30. Simâk el-Hayberî, 31. Temmâm b. Yehûdâ, 32. Üseyd b. Kâ'b el-Kurazî, 33. Yâmîn b. Umeyr b. Kâ'b en-Nadîrî, 34. Yâmîn b. Yâmîn el-İsrâilî, 35. Yusuf b. Abdullah b. Selâm el-İsrâilî, 36. Zekvân b. Yâmîn en-Nadîrî, 37. Zeyd b. Lüsayb el-Kay-nukâ'î, 38. Zeyd b. Sa'ne el-İsrâilî.

Hanımlar: 39. Hâlide bint Hâris el-İsrâiliyye, 40. Reyhâne bint Şem'un el-Kuraziyye, 41. Safiye bint Huyey el-İsrâiliyye, 42. Temîme bint Vehb el-Kuraziyye, 43. Zeyneb bint Hâris el-İsrâiliyye.⁸⁰

3. Fars Asıllı Sahâbîler

Erkekler: 1. Ebû Kebşe el-Fârisî, 2. Ebû Mansûr el-Fârisî, 3. Ebû Şâh el-Yemânî el-Fârisî, 4. Ebû Ukbe el-Fârisî, 5. Ezdâd b. Fesâe el-Fârisî, 6. Feyrûz ed-Deylemî, 7. Hürmüz b. Mâhân el-Fârisî, 8. Kays b. Vehrez el-Fârisî, 9. Mak-sem el-Fârisî, 10. Muhammed (Manâhiye) el-Fârisî, 11. Muhammed b. Yefdidüye el-Herevî, 12. Sa'd b. Havle el-Fârisî, 13. Sâlim b. Ma'kıl el-Fârisî, 14. Sefine el-Fârisî, 15. Selmân el-Fârisî, 16. Yezîd b. Mehârhusrev el-Fârisî.

Hanımlar: 17. Emetü'l-Fârisiyye.⁸¹

4. Rum Asıllı Sahâbîler

Erkekler: 1. Addâs en-Nînovî, 2. Bâkûm er-Rûmî, 3. Bâkûm er-Rûmî en-Neccâr, 4. Bel'âm er-Rûmî, 5. Cebr er-Rûmî, 6. Ezrak b. Ukbe er-Rûmî.

Hanımlar: 7. Zinnîre er-Rûmiyye.⁸²

5. Kıpt Asıllı Sahâbîler

Erkekler: 1. Cebr b. Abdullah el-Kıbtî, 2. Ebû Râfî' el-Kıbtî, 3. Me'bûr el-Kıbtî, 4. Sâlih el-Kıbtî, 5. Ya'kub el-Kıbtî, 6. Ya'kub el-Kıbtî el-Fihri.

Hanımlar: 7. Mâriye bint Şem'un el-Kıbtiyye, 8. Sîrîn el-Kıbtiyye.⁸³

IV. Sonuç

⁸⁰ Benî İsrâil asıllı sahâbîlerin biyografisi için bkz. Efendioğlu, *Arap Olmayan Sahâbîler*, s. 193-242.

⁸¹ Fars asıllı sahâbîlerin biyografisi için bkz. Efendioğlu, *Arap Olmayan Sahâbîler*, s. 243-268.

⁸² Rum asıllı sahâbîlerin biyografisi için bkz. Efendioğlu, *Arap Olmayan Sahâbîler*, s. 269-278.

⁸³ Kıpt asıllı sahâbîlerin biyografisi için bkz. Efendioğlu, *Arap Olmayan Sahâbîler*, s. 279-292.

Hangi milletlerden sahâbî bulunduğu konusu ile ilgili bu araştırmada elde edilen sonuçları şu şekilde ifade etmek mümkündür:

1. Hz. Peygamber (s.a.v.) devrinde yaşayan, peygamber olarak kendisiyle karşılaşan, ona iman eden ve iman üzere vefat eden kimseye sahâbî denir.

2. Arap asıllı olan ve Arap Yarımadası'nda yaşayan Hz. Peygamber'in doğal olarak muhatapları ve inananları da Arap Yarımadası sakinleri olmuş ve sahâbe nesli bunlardan teşekkül etmiştir.

3. Araplar dışındaki milletlerden sahâbî bulunup bulunmadığı, varsa hangi milletlerden kaç kişinin var olduğu konusu merak edilegelmiştir. Ancak geçmişte ve günümüzde bu konuda yeterli çalışma yapılmadığı görülmüştür.

4. Hz. Peygamber devrinde Araplar yanında, Arap olmayan milletlerden de çok kimse kendisine iman etmiş ve sahâbî olma şerefini elde etmiştir.

5. Sadece beş milletten yüz yirmi Arap olmayan sahâbî bulunduğu tespit edilmiştir. Tespit edilen bu yüz yirmi sahâbîden kırk beşinin Habeş, kırk üçünün Benî İsrâil, on altısının Fars, yedisinin Rum, sekizinin de Kıpt asıllı olduğu görülmüştür. Ancak gerek toplam rakamın ve gerekse her millete ayrı ayrı nisbet edilen sayıların kesin olduğu söylenemez. Çeşitli sebeplerle tespit edilemeyenler ilave edildiğinde bu sayıların çok daha yüksek olacağı muhakkaktır.

6. Değişik zamanlarda bu beş millet dışında Hintli, Çinli, Türk ve Kürt asıllı sahâbî bulunduğunu söyleyerek bunu kanıtlamaya çalışanlar olmuş, ancak bu konuda yazılanların ve söylenenlerin sağlam kaynaklara ve delillere dayanmadığı görülmüştür.

7. Sahâbe asrından sonraki dönemlerde çeşitli milletlerden bazı kimseler sahâbî olduğu iddiasıyla ortaya çıkmış, bunlardan bir kısmı hadis uydurma cür'etinde de bulunmuş, ancak hadis âlimleri bunların dikkate alınmaması gereken birer sahtekâr olduklarını ortaya çıkarmıştır.

8. Arap olmayan sahâbîlerin varlığı ve tespiti, bazı Batılı müellifler tarafından dile getirilen İslâm'ın evrensel bir din olmadığı, Hz. Peygamber'in de bütün insanlığa elçi olarak gönderilmeyip Arapların Peygamberi olduğu şeklindeki iddialarının doğru olmadığını göstermesi açısından önemlidir.

“Hangi Milletlerden Sahâbî Vardır?”

Özet: Sahâbe, Kur'an-ı Kerim'de ve Hz. Peygamber'in hadislerinde övülen, genel olarak İslâm tarihinde özel olarak da hadis ilminde önemli yere sahip olan değerli bir nesildir. Sayısı yüz bin civarındadır ve bunlardan on bin kadarının ismi bilinmektedir. Hz. Peygamber Arap asıllı olduğu ve Arap Yarımadası'nda yaşadığı için doğal olarak muhatapları ve inananları da Arap Yarımadası'nın sakinleri olan Araplar olmuştur. Merak edilen husus, Araplar dışındaki milletlerden Hz. Peygamber'le görüşüp kendisine iman eden ve sahâbî olma şerefini elde eden kimselerin bulunup bulunmadığıdır. Varsa bunlar hangi milletlere mensuptur ve sayıları ne kadardır? Makalemizde bu konu ele alınacak, Araplar dışındaki milletlerden olup Hz. Peygamber'e iman edenler araştırılacak, hangi milletlerden ne kadar sahâbî bulunduğu tespit edilmeye çalışılacaktır.

Atıf: Mehmet EFENDİOĞLU, “Hangi Milletlerden Sahâbî Vardır?”, *Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD)*, XXIII/1, 2025, 93-107.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Sahâbe, Arap, Arap Yarımadası, Arap Olmayan Sahâbîler.